

ПРОБЛЕМИ КОРЕКТОРСЬКОЇ ПІДГОТОВКИ ЩОДЕННОЇ ГАЗЕТИ «ЗАПОРОЗЬКА СІЧ»

У статті висвітлено особливості та проблеми коректорської підготовки щоденної газети «Запорозька Січ» до друку, наголошено на специфіці роботи учасників редакційно-видавничого процесу. Основними проблемами є нерівномірне надходження авторських текстів у день, коли номер готують до друку, відсутність у редакціях двомовних газет двох коректорів (для текстів кожної мови окремо), а також виконання коректором обов'язків літературного редактора. Це підвищує навантаження на коректора, а отже, якість усунення помилок знижується.

Ключові слова: коректура, щоденна газета, авторський оригінал, перше читання, зверстана шпальта.

I. Вступ

Сучасний ринок періодики переважаний газетами, журналами з різною тематичною палітрою, та не завжди їх можна виділити за високим рівнем мовної культури. Певною мірою це пов'язано з негативною тенденцією в редакціях ЗМІ, видавництвах, а саме з відсутністю коректора як окремої штатної одиниці, виконання обов'язків коректора іншим фахівцем, переважно без філологічної освіти. У зв'язку із цим контент видання не відповідає мовним нормам, що ускладнює сприйняття змісту журналістських текстів.

Нині коректурі як невід'ємній частині процесу підготовки видання до випуску властиві такі ознаки: повна відмова від здійснення коректури або ж універсалізація посад коректора й редактора, відсутність руху коректур між друкарнею й редакцією/видавництвом, спрощення процесів додрукарської підготовки видання.

Не кожне підприємство має в штаті власне коректора. Здебільшого його обов'язки покладають на заступника редактора, літературного редактора, а якщо і є така посада, то це переважно одна штатна одиниця, навіть у газеті двомовній. К. Серажим стверджує, і з нею важко не погодитися, що головною причиною значної кількості помилок у матеріалах друкованих періодичних видань є відсутність фактора «свіжого погляду» на текст. Літературний редактор, який працює в редакції, фактично виконує роботу перекладача, коректора, власне літературного редактора. Праця над формою повідомлення має бути чітко розподілена між перекладачем (якщо він потрібний), коректором та літературним редактором, який відповідає за адаптацію тексту до потреб читача (глядача, слухача). Без цього навряд чи можна досягти високої літературної якості текстів у ЗМК [5, с. 114].

Отже, «зрощення» посад, яке, на жаль, є тенденцією в редакціях ЗМІ, призводить до того, що друком виходять матеріали з різноманітними порушеннями мовних норм. Це негативно впливає на мовну культуру читачів. Крім того, в окремих випадках спотворює зміст опублікованого матеріалу.

Специфіку коректорської діяльності досліджували Л. Давидова [1], Л. Завгородня [2], Т. Крайнікова [3], Н. Регідайло [4], К. Серажим [5], М. Тимошик [6], О. Харитоненко [7] та ін. Так, М. Тимошик виділяє найголовніші функціональні обов'язки коректора: зчитування як зрівняння видавничого оригіналу з авторським (другої верстки з першою) після внесення редакторських правок; вичитування як усунення орфографічних, пунктуаційних помилок, буквених неточностей і технічних вад верстки; виявлення смислових, логічних, стилістичних та фактичних помилок; перевірка вихідних відомостей в останній підписній верстці; звіряння сторінок сигнального примірника з наростанням пагінації сторінок та методом «прив'язування» змісту за перехідними сторінками та ін. [6, с. 215].

Дослідниця Л. Давидова наголошує, що до професійних компетенцій коректора належить не лише досконале знання правопису, а й тонке відчуття нюансів слововживання, уміння помітити стильову недоречність, а часом і здатність запропонувати кращий варіант редагування. Сучасний коректор повинен усеосяжно бачити текст, бути знавцем мови, зобов'язаний бездоганно володіти технікою і методикою книжкової, журнальної та газетної коректур [1, с. 127]. Так, Т. Крайнікова подає основні етапи випуску газети та місце коректора на кожному з них. Дослідниця наголошує на тому, що коректор має бути особливо уважним при читанні перекладних коректур, бо комп'ютерні програми не гарантують адекватного перекладу. Добре, якщо в газеті існує двомовний коректорат. Учена також зауважує, що матеріали в щоденних газетах поділяються на «гарячі» і «загінні». Перші володіють актуальністю (репортажі, кореспонденції, інформації) і повинні бути негайно надруковані, а другі (аналітичні, публіцистичні, художньо-публіцистичні статті, нариси тощо) не потребують такої швидкої публікації. Їхня коректура в що-

денних газетах відрізняється за темпами – остання виконується ретельніше й передбачає читання техскладання (але не завжди з його роздрукуванням на принтері) [3, с. 231–232]. Однак досі не було проведено всебічного аналізу роботи коректора в щоденному двомовному газетному виданні в сучасних умовах, коли редакції намагаються на всьому економити, особливо на коректурі.

Щоденне періодичне видання характеризується особливими умовами роботи учасників редакційно-видавничого процесу. В основному вони стосуються браку часу, що відводиться на опрацювання авторського оригіналу, оскільки деякі події, заходи, які повинні висвітлюватися в номері, кореспондент або журналіст може відвідати й описати безпосередньо у день здачі номера до друку. Також у щоденних друкованих виданнях є проблема дисбалансу в надходженні авторських текстів: вони можуть подаватися нерівномірно, тобто кількість текстів у переддень здачі номера до друку може значно перевищувати їхню кількість у день, коли номер виходить у світ тощо. Крім того, двомовні газети є досить поширеним явищем, зокрема в Запоріжжі, проте наявність у редакціях таких видань двох коректорів (для текстів кожної мови окремо) – навпаки, скоріше, виняток із правила. Такі умови підготовки номера підвищують навантаження на коректора, вірогідність якісного усунення помилок знижується. Усе це зумовлює актуальність дослідження, яке полягає у всебічному аналізі ролі коректора в підготовці до друку щоденного двомовного друкованого видання.

II. Постановка завдання та методи

Мета дослідження – виявлення особливостей роботи коректора з авторськими оригіналами в процесі підготовки до друку номера щоденного періодичного видання. Об'єктом вивчення є робота коректора щоденного періодичного офіційного видання Запорізької міської ради «Запорозька Січ».

У ході дослідження використано метод аналізу теоретичних джерел (праці відомих науковців, присвячені сучасному стану коректури в Україні), етапів роботи коректора щоденної газети, а також узагальнення та систематизації отриманих результатів.

III. Результати

У коректора щоденного видання виробнича активність – це постійна ознака його робочого дня. Газета «Запорозька Січ» виходить двічі на тиждень: четвер і субота. Це двомовне видання, де тексти друкують українською та російською, воно є універсальним і висвітлює події та проблеми міста Запоріжжя, області, держави. Отже, найбільше навантаження коректора напередодні друку газети – у середу та в п'ятницю. Через таке навантаження тут відбувається скорочення типів і технік коректорського читання журналістських текстів. Наприклад, узагалі не використовують перехресного читання й підчитування. Вкрай рідко виходить зчитати виправлений авторський твір. Тому тут головною технікою коректорського читання є вичитування, яке інколи комбінується з подальшим звірянням. Однак наголосимо на тому, що коректор здійснює вичитування вже відредагованого рукопису з метою забезпечення графічної та лексичної однаковості різних елементів тексту, усунення орфографічних, пунктуаційних, змістових, логічних, стилістичних помилок, додержання технічних правил складання (перевірка відстані між буквами або рядками, довжини рядків, абзаців тощо).

Коректура в щоденному друкованому виданні має свою специфіку, що пов'язана власне з типом видання. Окреслимо ключові особливості процесу підготовки до випуску номера «Запорозької Січі», зокрема роботи коректора:

- 1) надходження матеріалів є нерівномірним (залежить, наприклад, від плану заходів, які повинні відвідати журналісти й потім написати текст), тобто у щоденній газеті немає конкретного обсягу матеріалів, що мають бути опрацьовані. Так, на вичитування «загінних» матеріалів часу дійсно більше, оскільки вони взагалі можуть певний час зберігатися в так званому видавничому портфелі; а «гарячі» – висвітлюють сенсаційні події, або стосуються тих явищ, які необхідно описати в найближчому номері тощо. На практиці такі матеріали коректор вичитує здебільшого безпосередньо в електронному варіанті першого верстання;
- 2) не в кожній редакції є коректорат як окремий підрозділ, де працює кілька коректорів. Крім того, не в кожному двомовному виданні є коректорат, у якому обов'язки між його працівниками розподіляються за мовою матеріалу. Зауважимо, що в газеті «Запорозька Січ» працює тільки один коректор, який в останній день читає тексти і українською мовою, і російською. А це важко, оскільки людина не встигає усвідомити обсяг роботи й зосередитися на правописних нормах відповідної мови, а значить, коректор повинен швидко реагувати на граматику двох мов, що складно навіть для підготовленого філолога;
- 3) інколи коректор виконує обов'язки літературного редактора (в такому випадку одразу узгоджує виправлення з автором або заступником редактора), перекладача; уточнює в заступника редактора, автора фактичні дані (ініціали, посади, топографічні назви, назви заходів, дати), або з'ясовує їх самостійно за допомогою довідкових джерел (словник, правопис, карта тощо), попередивши про таке виправлення заступника редактора чи автора;

- 4) не виправляє, але звертає увагу дизайнера (верстальника) на технічні огріхи (висячі рядки, повітря, некоректний розмір ілюстрацій (наприклад, якщо зображення перекриває текст) або їх дублювання на шпальті, якість інфографіки та іншого ілюстративного матеріалу, недоречне напівжирне виділення тощо);
- 5) не виправляє, але звертає увагу працівника рекламного відділу в разі виявлення мовних або інших огріхів на шпальті «Реклама та об'яви»;
- 6) не виправляє, але звертає увагу заступника головного редактора на помилки, виявлені в читацькій кореспонденції – подяках, зверненнях, а також привітаннях.

На жаль, деякі з названих особливостей роботи подекуди негативно впливають на якість опублікованих матеріалів, оскільки часу, що відводиться на опрацювання журналістських текстів, на ретельне коректування не вистачає. Номер видання виходить у світ з помилками, однак редакція докладає максимальних зусиль, щоб виправити цю ситуацію.

Пропонуємо більш детально вивчити діяльність коректора на різних етапах опрацювання журналістського тексту на прикладі авторських оригіналів, поданих на вичитку безпосередньо коректору, а також тих, що потрапили до нього на перевірку після внесення виправлень.

Нагадаємо, що етапи газетної коректури дещо відрізняються від книжкової та журнальної, проте й вони на практиці спрощуються, опускаються тощо. Виготовлення газети відбувається протягом усього короткого проміжку часу, тому в щоденній газетній редакції коректурі приділяється менше уваги. Так, у газеті «Запорозька Січ» відсутній такий відділ, як секретаріат, а обов'язки літредактора виконує заступник редактора, частково – коректор. У газеті коректуру читають один раз – у зверстаних шпальтах, тому обов'язково роздруковують звірку, під час якої перевіряють, чи виправлені всі помилки, помічені під час коректури.

Отже, уперше коректура має відбуватися на етапі, коли роздруковуються зверстані шпальти (після внесення виправлень редактора й літредактора). Коректор повинен виявити мовні й технічні помилки, уточнити елементи оформлення.

На практиці перша коректура відбувається:

- 1) коли роздруковані зверстані шпальти;
- 2) одразу після написання тексту автором (якщо передбачається, що мовних помилок може бути багато, або, крім цього, заступник редактора має якомога швидше здійснити літературне редагування й узгодити текст із редактором, інтерв'юером і т. д.). У такому випадку коректор має виправити помилки, які помітить, незалежно від компетенції (або ж попередити про них заступника редактора, з'ясувати в автора всі деталі, що підлягають сумніву, – дати, назви, ініціали тощо);
- 3) після опрацювання тексту заступником редактора (якщо передбачено, що заступник редактора вносить суттєві правки стилістичного чи смислового характеру тексту тощо). Тут коректор переважно виправляє пунктуаційні, орфографічні й граматичні огріхи.

Наступний етап, на якому коректор має повторно опрацювати текст, це звіряння після коректури (маємо на увазі внесення виправлень у зверстану шпальту).

У редакції аналізованої газети, якщо коректор здійснював перше читання на папері, то він звіряє паперовий варіант із першим верстанням. Особливо уважно слід вичитувати шпальту, якщо текст був опрацьований спочатку коректором, а потім – заступником редактора: треба звернути увагу на зміни, внесені ним, і на елементи оформлення. Проте в будь-якому випадку слід перевірити, чи всі виправлення з попереднього варіанта внесені. Якщо коректор бачить, що деякі його виправлення не враховані чи внесені частково (особливо, якщо це стосувалося фактажу), цю ситуацію обов'язково треба з'ясувати в заступника редактора і/або автора.

Отже, коректор задіяний у підготовці номера до друку лише на двох етапах. Коректор видання «Запорозька Січ» опрацьовує матеріал за схемами:

- 1) перше читання паперового варіанта (або безпосередньо електронної версії тексту) → перше верстання (друкований або електронний (здебільшого) варіант) → електронний варіант готового оригінал-макета;
- 2) перше вичитування – електронний варіант першого верстання → електронний варіант готового оригінал-макета.

Також електронний варіант оригінал-макета обов'язково читають головний редактор і його заступник. Зауважимо: якщо автор помітив помилку, то на будь-якому з цих етапів він може повідомити про це коректору, але якщо мова йде про бажання змінити елементи оформлення, заголовки тощо – тільки до виготовлення остаточного варіанта оригінал-макета (безумовно, на практиці трапляються й винятки).

Зупинімося на етапі, де робота коректора є найбільш відповідальною, а саме на першому читанні журналістського оригіналу. Під час нього усувають пунктуаційні й мовні помилки, здійснюють уніфікацію (як власне тексту, так і елементів оформлення видання). Для внесення правок слід застосовувати коректурні знаки, але при виправленні журналістських оригіналів у «Запорозькій Січі» коректор ними майже не користується. Бічні береги в коректурних відбитках мають бути не менше ніж 5 см завширшки, оскільки виправлення, що виносяться на поля, повинні бути

читабельними. Проте автори роздруковують свої тексти таким чином, що на полях неможливо розмістити виправлення, додати до них якісь роз'яснення тощо. Правда, інколи коректурні знаки все-таки застосовують, наприклад, знаки видалення, перестановки букв у словах, суміжних слів (хоча трапляються випадки, коли доводиться стилістично правити все речення чи й абзац), абзацного відступу, додавання або заміни слова, вилучення або додавання проміжку між словами, літерами. Найчастіше використовують знаки роз'єднання слів, написаних разом, вилучення зайвого знака, літери.

Робота на цьому етапі, звичайно, залежить від таких факторів, як рівень завантаженості коректора, час, відведений на виконання коректури. Наголосимо, що одним із чинників, що може позитивно вплинути на якість опрацювання оригіналу, є робота з роздрукованим текстом, а не з монітора комп'ютера. Ті помилки, які коректор може не помітити на екрані, навряд чи залишаться поза увагою, якщо він вичитуватиме текст на папері. Тим паче, що й до читача видання дійде саме в такому варіанті. До того ж рух такого коректурного відбитка в межах редакції певним чином оптимізує взаємодію між учасниками редакційно-видавничого процесу на різних етапах підготовки номера до випуску.

IV. Висновки

Дослідивши коло компетенцій коректора, методику його роботи в щоденному періодичному виданні, специфіку окремих етапів опрацювання журналістських матеріалів, можемо стверджувати, що, незважаючи на найбільш спрощену модель опрацювання авторських оригіналів (порівняно з іншими типами коректур), на коректора газетного видання покладено значну відповідальність, а перелік його обов'язків часом розширюється. В умовах нестачі часу коректорові доводиться виконувати обов'язки інших учасників редакційно-видавничого процесу.

Отже, у дослідженні зроблено спробу проаналізувати сучасний стан коректури щоденних періодичних видань і виявити проблеми в цій ділянці. Так, на сьогодні не кожна редакція може собі дозволити утримувати в штаті коректора. Водночас не в усіх видавництвах, де є такий фахівець, чітко дотримуються етапів опрацювання журналістського тексту, зокрема коректором. На таку ситуацію слід звертати увагу не лише науковцям-дослідникам, а й практикам-редакторам, оскільки газета, окрім інформаційної функції, має на меті підвищення мовної культури своєї аудиторії, а названі особливості, на жаль, негативно впливають на якість видань. Перспективу досліджень вбачаємо в аналізі мовної нормативності журналістських текстів, а також пошуку шляхів запобігання потраплянню помилок на шпальти друкованих ЗМІ.

Список використаної літератури

1. Давидова Л. Робота редактора і коректора регіональних видавництв і редакцій ЗМІ у сучасних умовах. *Наукові записки Інституту журналістики* : наук. зб. КНУ ім. Т. Шевченка. Київ, 2014. Т. 55. С. 125–129.
2. Завгородня Л. Основи літературного редагування та коректури : навч. посіб. Черкаси : Брама-Україна, 2010. 164 с.
3. Крайнікова Т. Коректура : підручник. Київ : Наша культура і наука, 2005. 252 с.
4. Регідайло Н. Редакційно-видавничий процес підготовки і випуску видання: Виробничий етап: Коректурні знаки для розмічування оригіналів і виправлення коректурних і пробних відбитків. *Вісник Книжкової палати*. 2009. № 9. С. 12–16.
5. Серажим К. Робота редактора з текстом: спроба аналізу причин виникнення помилок. *Масова комунікація: історія, сьогодення, перспективи* / відп. ред. С. І. Кравченко ; упоряд. М. А. Рожило. Луцьк : Східноєвроп. нац. ун-т ім. Лесі Українки, 2013. № 3 (3). С. 111–115.
6. Тимошик М. Книга для автора, редактора, видавця : практ. посіб. Київ : Наша культура і наука, 2006. 560 с.
7. Харитоненко О. Рух коректур у видавництві за умов комп'ютеризації виробництва: терміни, визначення, опис технологічних процесів здійснення коректури. *Наукові праці Кам'янець-Подільського національного університету імені Івана Огієнка. Філологічні науки*. 2011. Вип. 25. С. 250–252.

References

1. Davudova, L. (2014). Editor and proofreader's work at regional publishing houses and editorial offices of mass-media in modern conditions. *Scientific notes of the Institute of Journalism*, 55, 125–129. (in Ukrainian).
2. Zavgorodnia, L. (2010). Principles of the literary editing and proofreading. Cherkassy. (in Ukrainian).
3. Krainikova, T. (2005). Proofreading: textbook. Kyiv. (in Ukrainian).
4. Regidaylo, N. (2009). Proofreading and editing process of the preparation and release of the issue: Phase of production: Editing character for markups of originals and correctings proofreading and sample copies. *Herald of the Book Chamber*, 9, 12–16. (in Ukrainian).
5. Serazhum, K. (2013). Editor's work with the text: the try of analysis of reasons for mistakes. *Mass communication: history, contemporaneity, prospects*, 3 (3), 111–115. (in Ukrainian).

6. Tumoshuk, M. (2006). The book for the author, editor, publisher: practical textbook. Kyiv. (in Ukrainian).
7. Kharutonenko, O. (2011). The movement of proofreading in publishing house based on computerization of production: terms, definition, description of the technological proofreading processes. *Scientific works of Kamianets-Podilskiy national university named after Ivan Ogienko. Philology studies*, 25, 250–252. (in Ukrainian).

Стаття надійшла до редакції 14.05.2018

Романюк Н. В. Проблемы корректорской подготовки ежедневной газеты «Запорожская Сечь»

В статье освещены особенности и проблемы корректорской подготовки ежедневной газеты «Запорожская Сечь» к печати, определена специфика работы участников редакционно-издательского процесса. Главной проблемой является неравномерное поступление авторских текстов в день, когда номер готовят к печати, отсутствие в редакциях двуязычных газет двух корректоров (для текстов каждого языка отдельно), а также выполнение корректором обязанностей литературного редактора. Это повышает нагрузку на корректора, а следовательно, качество устранения ошибок снижается.

Ключевые слова: корректура, ежедневная газета, авторский оригинал, первое чтение, свёрстана полоса.

Romaniuk N. V. Problems of Proofreader's Reading of Daily Newspaper «Zaporizka Sich»

Methodology of the research. *In the course of the study, there were used the method of analysis of theoretical sources (the works of well-known scholars on the topic of the current state of proofreading in Ukraine), along with the stages of work of the proofreader in the daily newspaper, as well as generalization and systematization of the results.*

Results. *The receiving of materials is in unlike amounts, that is, in the daily newspaper there is no specific quantity of materials to be processed, and proofreader reads "hot" materials mostly directly in the electronic version of the first makeup; the editorial office does not have a department of correctors as a separate unit, there is only one proofreader who works here, who reads the texts both in Ukrainian and in Russian on the final day; the proofreader often performs the duties of a literary editor, an interpreter; the proofreader does not correct, but draws designer's (maker's-up) attention to the technical flaws (hanging lines, air, incorrect size of illustrations (for example, if the image overlaps the text) or their duplication on the column, the quality of the infographic and other illustrations, inappropriate bold or other settings off, etc.); moreover corrector draws the attention of the advertising department employee to detected language or other flaws on the column "Advertising".*

The peculiarity of the corrector's work is the preparation of the issue for printing only on two stages. In the editorial office of the newspaper "Zaporizka Sich", the proofreader works with the material according to the following schemes: 1) first reading of the paper variant (or directly electronic variant of the text) → first makeup (printed or electronic (in most cases) variant) → electronic variant of the final comprehensive; 2) first reading – electronic variant of the first makeup → electronic variant of the final comprehensive.

Novelty. *There were highlighted the features of the work of the corrector, as well as the problems of proofreader's preparation of the daily newspaper "Zaporizka Sich" for printing.*

Practical significance. *The results of the research can be used by the chief editor of daily newspapers in order to take certain measures in organizing the work of the proofreader in conditions of short-term preparation of the issue for publication.*

Key words: proofreading, daily newspaper, author's original, first reading, made up column.